

Поморска стратегија НАТО-а

Капетан бојног брода *Бошко Антић*

После 40 година постојања искористио је НАТО прилику и изашао изван својих граница. Предвођен САД, све више се оријентише на поморске снаге, које му омогућавају присуство у удаљеним рејонима око европског континента и другим.

Тако су већ формиране Сталне поморске снаге у Средоземљу и другим регионима, а у саставу снага за брзе интервенције поморска компонента постаје незаменљива у пребацивању снага и средстава из региона у регион. У суштини, у потпуности је НАТО прихватио поморску стратегију САД, и његове поморске снаге, које имају велике могућности маневра, аутономност и борбену моћ ударних флота, средство су за пројекцију силе у одређеним регионима.

Због смањења броја бродова, могло би се закључити да слаби поморска моћ НАТО-а. Међутим, она је све већа, јер се уводе све савременији ратни бродови, па се домет њиховог наоружања и ефикасност стално повећавају.

Иако понекад НАТО изгледа нејединствен, на мору се брзо формирају снаге чија су основа америчке флоте у Средоземном мору и на Атлантику.

Војна доктрина и стратегија НАТО-а¹

Крај „хладног рата“, проглашен у јулу 1990. на Самиту чланица НАТО-а у Лондону, распад Варшавског уговора и нестанак „совјетске опасности“ условили су почетак реконструкције НАТО-а, како би се прилагодио новонасталој ситуацији. И поред све веће офанзивности, и даље се наглашава његов дефанзивни карактер. Међутим, начини и средства деловања су промењени. Нуклеарно оружје се сада користи само као средство за одвраћање, а концепција је постала флексибилнија

¹ Седamnaестог марта 1948. у Бриселу је закључен Уговор о економској, социјалној и културној сарадњи између Велике Британије, Белгије, Холандије и Луксембурга на 50 година, а уговор је садржао одредбе војног карактера о колективној безбедности земаља потписница од „... евентуалне немачке опасности“ и био је претходница НАТО-а.

Кад су САД прихватиле Вандербергерову резолуцију, која им је омогућила да напусте своју традиционалну војно-политичку изолацију, западне земље су се могле окупити, на челу са САД, и 4. марта 1949. у француском градићу Fontainebleau, крај Париза, основан је Северно атлантски савез (North Atlantic Treaty Organization – НАТО). Приступ су одмах потписале: САД, Канада, Исланд, Норвешка, Данска, Велика Британија, Белгија, Холандија, Луксембург, Португалија, Шпанија, Француска и Италија. Грчка и Турска приступиле су Савезу 1952, а Савезна Република Немачка 1955. године.

и мобилнија него пре. Због измене ситуације смањена је концентрација снага на Централном европском војишту, а тежиште се преноси на Јужноевропско војиште, што се објашњава проценом да су повећане опасности на крилним војиштима.

Безбедност политике НАТО-а заснива се на три елемента; дијалогу, сарадњи и очувању колективне одбрамбене способности, а нова стратегија на заједничком деловању НАТО-а с другим организацијама (КЕБС, Европска унија, Западноевропска унија и Организација уједињених нација) и облицима сарадње. Нема више уских географских оквира, а усмерење је на контроли кризних ситуација и контроли наоружања, из чега су и произишле мултинационалне снаге, које су мањег обима, али знатно покретљивије, па је НАТО изашао изван граница својих чланица.

Принципи нове стратегије су и контрола наоружања и смањивање оружаних снага, поштовање постојећих уговора и споразума и њихово надгледање, зависност малих оперативних снага од покретљивости и флексибилности у одбрани, способност за брзо нарастање снага ојачања и за брзо ангажовање резерви, потреба за вишим нивоом борбене готовости, зависност од отворених канала комуникација са супротном страном, укључивање у процесе КЕБС-а и смањење буџета (што захтева смањење бројног стања).

На основу наведеног, може се закључити да се ради о потпуно новој стратегији, а не о доградњи или модификацији досадашње „стратегиие истурене одбране“ и „еластичног одговора“, која, изгледа, дефинитивно одлази у историју. Ранији дефинисани противник (СССР) замењује се општим, што условљава промену структуре снага, али и начин обуке јединица.

У складу с Лондонском декларацијом, започета је реорганизација НАТО-а на војном плану. Смањују се снаге у Европи за 50 одсто, уз истовремену реорганизацију јединица. У Централној Европи, уместо осам корпуса, само један ће бити национални (немачки) и биће распоређен на територији бивше Источне Немачке после повлачења совјетске армије. Сви остали корпуси ће бити мултинационални. Основу нове структуре чиниће главне одбрамбене снаге, снаге за брзо реаговање и снаге ојачања.

Новом стратегијом НАТО-а предвиђено је формирање мањих, мобилних мултинационалних снага, ради брзог и енергичног реаговања у кризним подручјима. Мултинационалним снагама се демонстрирају солидарност и одлучност употребе у кризним подручјима. Вишенационалност обезбеђује ефикаснију стандардизацију, рационализацију и придобијање јавног светског мњења приликом интервенција.

Мањи део снага НАТО-а биће истурено стациониран, али се због тога планира снажнија резерва. Биће повећана мирнодопска стратегијска покретљивост, а да би се повећала покретљивост значајно ће се повећати удео транспортних и борбених хеликоптера на копну и бродова на мору, као и осталих система за подршку, ради брзог нарастања борбене моће и позадинског обезбеђења. Тежиште на оперативном

нивоу остаје на оспособљености за брзе покрете оперативних састава на великим одстојањима.

Очито је да је победила америчка варијанта будућег развоја НАТО-а и европске безбедности, а очување мира у периоду после „хладног рата“, према схватањима већине земаља Запада, може да се постигне солидарношћу европских земаља и њиховим везама са НАТО-ом, настављањем процеса разоружања и смањења оружаних снага, успостављањем редовних канала комуникације с бившим противницима и постојањем више организација, чији је задатак да одржавају и заштите мир. Наиме, концепција „заштите мира“ је основа нове стратегије, а треба да обезбеди спречавање појаве кризних ситуација. То подразумева нову структуру оружаних снага, која ће моћи да се примењује у време мира, кризе или рата, као и нову организацију командовања, којом се командовање обједињава, и постојање готових снага високе борбене готовости уз способност брзог нарастања.

То подразумева, такође, свођење војних потенцијала земаља изван НАТО-а у одређене оквири, тако да не могу представљати опасност, што се постиже преко регионалних организација (на пример, КЕБС) или директним утицајем (промена режима, специјални рат, интервенције), као у случају Источне Европе и Југославије.

Поморска оријентација

Док се ранијих година НАТО ослањао на копнене и ваздухопловне снаге, сада се све више ослања на поморске, односно поморско-ваздухопловне снаге, и у свему прихвата поморску оријентацију своје водеће чланице – САД, у примени поморске силе у успостављању „новог светског поретка“. Такво опредељење је последица геостратегијских услова, јер, у целини, НАТО јесте оријентисан на море и чини савез који укључује у своју територију Северни Атлантук. Географски, европски део територије НАТО чини веома разуђени и у облику полуострва истурени део европског континента, који је на северу, западу и југу оивичен морем. Многе од држава чланица НАТО-а имају, у оквиру тог општег географског положаја, облик полуострва. Скоро све европске земље које су чланице НАТО-а излазе на море, а неке од њих имају дуге морске обале. Уз то, у европској зони НАТО-а постоји подељеност услед територијалног суверенитета држава које му не припадају. За НАТО још је важнији положај САД, које спадају и у атлантску и у пацифичку силу. Водећа сила НАТО-а, са својим стратгеијским резервама, одвојена је од Европе Атлантским океаном, чија је ширина око 6.000 километара. Због географских услова оружане снаге и средства НАТО-а морају да се пребацују у Европу и подручја око ње, а касније сигурно и у друге светске регионе, при чему су принуђене да преваљују дуге ваздушне и поморске путеве који се лако могу угрозити. У областима од виталне важности, у којима је развијена привреда,

државе НАТО-а зависе у многоме и од трговачке пловидбе.² Географска структура европске зоне НАТО-а отежава координирану одбрану и знатно ограничава могућност да се снаге брзо премештају из једног региона у други. Тако НАТО мора да организује своју одбрану на развученој линији, дугој 6.000 km, која се протеже од северне Норвешке до источне Турске. Део појачања НАТО-а у људству и материјалу, предвиђен за Европу, мора *ваздушним* путем да се пребаци преко Атлантика. Ипак, највећи део тог транспорта обављао би се поморским путем. Пошто НАТО не може снагама које има у Европи да организује ефикасну одбрану, упућен је на правовремено пребацивање великих снага из САД и Канаде, али и из саме Европе.

И у НАТО-у, као и у САД, дуго су постојале две основне оријентације: тзв. континентална стратегија, усмерена на Европу и решавање будућег сукоба копненим и ваздухопловним снагама, и тзв. поморска стратегија, која се заснива на глобалној улози снажне ратне морнарице ради окружења копненог масива бившег СССР-а, и сада ЗНД, и контроле поморских комуникација. Аргументи заступника поморске стратегије и примене поморске силе исти су као они који су наведени и у поморској оријентацији САД:

- могућност пловидбе отвореним морем и појава на свим морима и океанима без кршења норми међународног права, уз подешавање тих норми својим потребама;

- велика аутономија флоте и могућност снабдевања на мору, што обезбеђује дуг боравак у одређеним рејонима без коришћења база на копну;

- располагање ваздухопловном компонентом (палубна авијација) великог домета, што омогућава удар по циљевима на обали дубоко на копну без улажења у зону дејства браниоца;

- располагање и копненом компонентом (морнарничкодесантна пешадија), која након добијене битке на мору испољава своју ударну моћ на копну;

- могућност обављања разноврсних задатака у оквиру сукоба ниског интензитета;

- 85 одсто светског становништва живи унутар појаса удаљеног 500 km од обале, што омогућује флоти да га својим оружјем (ракетe и авијација) држи под неком врстом контроле, односно да на њега пројектује силу.

Водећа сила НАТО-а, посебно када се ради о поморским снагама – САД, а с њом и НАТО, примењујући поморску оријентацију, имала је више концепцијских приступа у развоју и примени ратне морнарице:

- концепцију „стратегичке оправданости“, према којој су развијане снаге неопходне за претњу вођењем нуклеарног рата;

² За пребацивање снага у Персијски залив 1991. године ангажована су 132 теретна брода за суви терет, 27 танкера и два брода болнице, као и два десантна брода преуређена у радионице за одржавање ваздухопловне технике.

– концепцију „рат и по“, према којој су развијане снаге за коришћење у конвенционалним и ограниченим ратовима, што подразумева масовно коришћење ратних бродова на поморским комуникацијама ради подршке јединицама које дејствују ван територије САД;

– концепцију „стратегиска мобилност“, којом је предвиђено пребацивање копнених јединица ваздушним и поморским путем, при чему би ратна морнарица обезбеђивала одговарајућа транспортна средства и снаге потребне за њихово обезбеђење, укључујући обезбеђење комуникација и одбрану најосетљивијих центара и сектора;

– концепцију „доминација на мору“, којом је предвиђена снажна ратна флота, која је важила још у време Махана, када је стварао поморску стратегију;

– концепцију „контрола над морем“, која је први пут успостављена у доба Кенедија, а значила је способност ратне морнарице да без препреке обезбеди пребацивање потребних контингената оружаних снага и неопходних материјално-техничких средстава за потребе својих и ратних јединица савезника.³ Таква контрола предвиђа одржавање сталне борбене спремности и мобилности специјално одређених војних ефектива (поморска компонента снага за брзе интервенције);

– концепцију „поморска моћ“, која захтева стално јачање поморских снага ради одржавања квантитативног и квалитативног престижа поморских снага над ратним морнарицама противника. Та концепција је постала значајан инструмент и најефикасније средство за постизање политичких циљева;

– концепције „мобилност“ и „еластичност“, које, повезане с концепцијом „стратегиска мобилност“, предвиђају одржавање сталне борбене готовости и спремности одговарајућих војнопоморских транспортних средстава за пребацивање преко мора већих и мањих јединица с потребном борбеном техником.

Интересантно је да нове концепције нису у потпуности искључивале претходне, већ су усвајане све њихове поставке које су доприносиле остварењу нових поставки. Тако је одржан континуитет у нарастању значаја ратне морнарице и поморске моћи, а с њима и примене поморске силе. Према тим концепцијама и поморском оријентацијом водеће чланице НАТО-а, пре свега САД, избалансирале су однос између снага које имају функцију „штита“ и снага које имају функцију „мача“. „Мач“ сачињавају морнаричка авијација, подморнице и снаге за брзе интервенције, које треба да осигурају да се поморска сила пројектује на копно, а „штит“ чине флотне противваздушне, противподморничке, противбродске и противминске снаге, које треба да осигурају да се особине „мача“ потпуно изразе.

Све је чешића употреба поморске силе, а поморско-ваздушне операције, које изводе снаге за брзе интервенције, најопаснији су облик

³ Циљ ратне морнарице САД јесте да својим десантним снагама може да превезе 1,5 експедиционих бригада морнаричке пешадије у једном превозењу.

борбеног дејства за приморске земље изван коалиције, тј. изван НАТО-а и Европске уније, које су на мети извозника „демократије“ и оних који успостављају „нови светски поредак“.

Из примера употребе поморске силе види се да савремени агресори настоје, кад год је то могуће, да избегну увлачење у ратове на копну, а све чешће се одлучују за агресију с мора и преко мора, уз извођење селективних удара по осетљивим тачкама жртве агресије и настојање да изнуре и постепено усмере њено понашање у правцу који одговара њиховим дугорочним стратегијским интересима. Развој нове технологије омогућио је селективне ударе с великих растојања, чиме се избегава тотални отпор жртве агресије, на чему су засниване доктрине одбрамбених ратова.

Блокада обале, бомбардовање с великих растојања, дејства специјалних снага, минска дејства и разне форме економских и других притисака јављају се као замена некадашњих агресија. Све се то обавезно легализује, посебно интервенције, кроз Уједињене нације, и стварају се мултинационалне снаге и привремени савези за „једнократну“ употребу у региону интервенције ради што мањих властитих губитака у људству, уз коришћење техничке супериорности. Све операције се пажљиво планирају и координирају. Тако је НАТО, усвајајући поморску стратегију свог предводника, прихватио контролу мора као један од елемената своје укупне стратегије, јер је у потпуности прихваћена листа аргумената заступника поморске оријентације у Сједињеним Америчким Државама.

Ударне снаге ратне морнарице НАТО-а

Средство за остварење поморске стратегије НАТО-а јесу његове ударне снаге ратне морнарице, пре свега на Атлантику и у Средоземном мору, а у новије време пловни састави тог савеза упућују се изван мора која окружују Европу. Увек је НАТО велику пажњу посвећивао Атлантском океану и морима која обухватају европски континент и, упоредо с развојем стратегијских нуклеарних снага, стално је повећавао борбену моћ и мобилност снага опште намене, које се и у САД и у НАТО-у разматрају као снаге за оживотворење концепције „војнопоморске присутности“ ради подршке политичких акција у различитим деловима света, путем демонстрације снаге, директним претњама употребом силе и војних интервенција.

Према плановима НАТО-а, у критичним периодима се формирају ударне флоте на Атлантику и у Средоземном мору, а њихову основу чине ударне групе вишенаменских носача авиона. Улога носача авиона је одређена њиховом великом покретљивошћу (у току 24 сата могу да се преместе на удаљеност од 1.100 km, широким дијапазоном борбених могућности (дејства бродова и авиона разнородним наоружањем) и интермедијским карактером дејстава (на мору, под морем, у ваздушном простору и по копну). Они имају довољно висок степен сигурности и аутономности, и чине универзалан систем оружја на мору. Способни су

да дејствују у било којем региону света и да, уз употребу нуклеарног и конвенционалног оружја, уништавају разнородне циљеве у непосредној близини обале и у оперативној дубини, држећи под ударом 85 одсто светског становништва (један од значајних аргумената заговорника поморске оријентације у САД). Они су ударна снага у конвенционалним ратовима и добро припремљена резерва стратегијских снага у нуклеарном рату.

Сада, САД имају 14 носача авиона (у току је завршетак серије од осам пловних јединица носача авиона типа *Nimitz*), Велика Британија има три носача авиона типа *Invincible*, Француска два типа *Clemenceau* (у току је градња носача авиона на нуклеарни погон, типа *Charles De Gaulle*, који треба да замене застареле типове), Шпанија има нови носач авиона типа *Principe De Asturias*, а Италија типа *Giuseppe Garibaldi*. Тако би чланице НАТО-а имале око 21 носач авиона, а сваки од њих би се налазио на челу ударних група по истом принципу по којем их сада формира и планира за употребу ратна морнарица Сједињених Америчких Држава.

Ударна флота НАТО-а на Атлантику формира се у случају заоштравања међународне ситуације и у почетном периоду рата на бази 2. флоте САД (Атлантска флота), с укључивањем у њен састав бродова Велике Британије, Немачке и Холандије, а повремено и других чланица. У последње време се у састав те ударне флоте на вежбама укључују и ратни бродови Француске. Организацијски, у ударну флоту се укључују вишенаменски носачи авиона, противподморничке, поморскодесантне и друге здружене јединице, које се, по потреби, формирају за обављање појединих задатака. Основни задаци те флоте су: успостављање превласти у појединим рејонима Атлантика; извођење поморскодесантних операција и учествовање у противдесантној одбрани обала северозападног дела Европе; заштита комуникација НАТО-а на Атлантику; обезбеђивање стратегијских пребацивања јединица за ојачавање и ратног материјала у Европу; ваздухопловна подршка копнених јединица НАТО-а на северноевропском и централноевропском војишту и оперативна заштита рејона борбеног патролисања носача нуклеарних пројектила.

Здружена јединица вишенаменских носача авиона обухвата 3–4 америчка вишенаменска носача авиона, са око 40 бродова за њихово обезбеђење и 250–350 борбених авиона. У њеном саставу треба да буде једна противподморничка бродска извиђачка ударна група. Свака јединица носача авиона треба да има један или два носача авиона, једну или две ракетне крстарице и 6–12 ракетних разарача и фрегата, као и једну нуклеарну подморницу. Палубна авијација те групе изводи: масовне ударе по групацијама бродова на мору и у базама, подршку из ваздушног простора десантних снага при искрцавању и у току дејстава на обали, и копнених снага на приморским правцима; заштиту поморских комуникација, и оперативну заштиту конвоја са јединицама и борбеном техником при пловидби из САД за Европу.

Противподморничка здружена јединица у свом саставу има један или два противподморничка носача авиона (Велике Британије), ракетну крстарицу, 6–10 ракетних разарача и фрегата и једну или две подморнице. Заједно с британским бродовима, у снаге за обезбеђење укључују се холандски бродови, а по потреби и француски. Та здружена јединица се користи, у саставу ударних група носача авиона, за противподморничко обезбеђење на прилазима у источни Атлантук.

Десантни здружени састав се ставља под оперативну команду ударне флоте само у току извођења поморскодесантне операције. У њу се укључује од 16 (за експедициону бригаду морнаричке пешадије) до 30 и више десантних и транспортних бродова САД, Велике Британије и, по потреби, других чланица. Прелазак у рејон искрцавања изводи под заштитом група вишенаменских носача авиона, а највероватнији рејони искрцавања су обале северне и централне Норвешке и подручје балтичких пролаза.

Бродска ударна група (БРУГ) формира се од бродова из састава снага за обезбеђење група вишенаменских носача авиона и поставља се на правцима које угрожавају непријатељеви површински бродови.

Здружена јединица снага за опслуживање обавља задатке материјално-техничког обезбеђења ударне флоте, а у саставу има 20–25 бродова за транспорт. Када се изводе дејства у истуреним рејонима, те снаге се налазе у борбеном распореду ударне флоте и под заштитом њених ударних и противподморничких јединица.

У случају потребе, према одлуци Комитета за војно планирање НАТО-а, у периоду заоштравања међународне ситуације и појаве кризних жаришта у појединим рејонима Атлантика и европског ратишта може да се формира специјална ударна здружена јединица ратне морнарице НАТО-а. У њу се укључује носач авиона и бродови за обезбеђење који би се нашли у источном Атлантику или Средоземном мору, а ојачава се бродовима из састава ратних морнарица осталих чланица НАТО-а. Таква јединица може да има 20–30 борбених и помоћних бродова. Њен основни задатак је демонстрација силе, одлучности и готовости НАТО-а да штити интересе у рејонима конфликта, заштита најважнијих рејона и комуникација и обезбеђење пребацивања морем резерви између европских војишта до доласка носача авиона из САД. Та јединица може да постане језгро за стварање ударне флоте НАТО-а на Атлантику. Основни рејони њеног дејства су западни и источни прилази Гибралтарском мореузу, западни део Средоземног мора и Бискајски залив.

Ударне снаге НАТО-а формирају се у Средоземном мору на бази 6. флоте (САД) – формације с највишим степеном борбене готовости америчке ратне морнарице у Европи. Њој се прикључују бродови ратних морнарица Италије и Велике Британије, а по потреби и осталих чланица НАТО-а и Француске. Основни задаци су им: по потреби, извођење нуклеарних удара по циљевима на мору и обали, уништавање непријатељевих површинских бродова и подморница ради успостављања пре-

власти на мору, у садејству с Обједињеним снагама РМ НАТО-а, подршка из ваздушног простора копненим јединицама на приморским правцима, обезбеђивање поморских десаната и поморских комуникација.

Шеста флота, с британским и италијанским бродовима, ставља се под команду Обједињених РМ НАТО-а на Јужноевропском војишту. Командант ударних снага ратне морнарице НАТО-а командант је 6. флоте, а његово командно место је на једној од ракетних крстарица. За координацију дејстава у систему НАТО-а у Напуљу се налази Обални штаб, на челу са замеником команданта тих снага. Тај штаб планира операције у почетном периоду рата. Шеста флота у саставу има 30–40 борбених бродова, један или два носача авиона (носе 90–180 авиона и хеликоптера), три ракетне крстарице, до 20 ракетних разарача и фрегата, неколико нуклеарних подморница, десантне и помоћне бродове, и авионе у базама. У доба мира има око 25.000 људи, од чега је 1.800–2.000 припадника морнаричке пешадије. При заоштравању ситуације 6. флота се ојачава из Атлантске флоте.

Током последње деценије САД у Средоземљу све више задатака препуштају осталим чланицама НАТО-а када треба да ослободе део својих снага за контролу других кризних жаришта у свету, али се те снаге после интервенције опет враћају. То је условило развој поморских снага Шпаније и Италије.

На Јужноевропском војишту у ударним снагама РМ НАТО-а планирано је да постоје здружена јединица вишенаменских носача авиона (1–2 вишенаменске групе носача авиона), поморскодесантне снаге и снаге за опслуживање. У здружену јединицу носача авиона укључују се амерички носачи авиона у Средоземном мору и више од 20 бродова за осигурање из састава ратних морнарица САД, Велике Британије и Италије. Британски и италијански бродови се укључују у време погоршања међународне ситуације и, после доласка у Средоземно море снага за ојачавање из састава Атлантске флоте САД, прелазе под оперативну команду Обједињених снага РМ НАТО-а на ратишту. Могу се укључити један или два француска носача авиона и бродови за осигурање, а треба да учествују у самосталним операцијама за стицање превласти на мору и заштиту поморских комуникација, претежно у западном делу Средоземног мора.

Поморскодесантна здружена јединица ударних снага РМ НАТО има до 10 десантних и транспортних бродова с укрцаним експедиционим батаљоном морнаричке пешадије. Њој се може придати више десантних бродова и јединица морнаричке пешадије средоземних чланица НАТО-а, као и Велике Британије.

Снаге за опслуживање се не формирају у самосталну јединицу, већ се укључују у састав здружених јединица ударних снага. Ударне снаге РМ НАТО сматрају се најзначајнијим средством за извођење дејстава у ограниченом рату на Јужноевропском војишту, а с нарастањем значаја

војишта повећава се и њихов значај. Оне имају посебну улогу у ванредним ситуацијама у региону.

Поред ударних снага ратне морнарице НАТО-а, у том савезу постоје поморске снаге по позиву. То су вишенаменске снаге, а у миру се њихови задаци свде на заједничку обуку бродова различите националне припадности. На маневре Обједињених снага НАТО-а позиване су, просечно, два пута годишње (у трајању до једног месеца). Састоје се од по једног брода из састава ратних морнарица САД, Велике Британије и средоземних чланица НАТО-а, а за обезбеђење њихових дејстава одређују се подморнице, авиони с носача авиона, тактичка и авијација из база, мањи ратни бродови и помоћни бродови. Тим снагама наизменично командују официри земаља чији бродови улазе у њихов састав, а у оперативном смислу командант снага је потчињен команданту обједињених поморских снага НАТО-а на Јужноевропском војишту. Формирање тих снага било је увек условљено војно-политичким циљевима. У ствари, то је једна од „противпожарних формација“ НАТО-а, која по одлуци Команде НАТО-а може бити упућена у било који рејон ради политичког притиска на поједине земље, укључујући и саме чланице НАТО-а.

Искористивши ситуацију у Југославији, војно руководство НАТО-а, после бројних покушаја, формирало је 8. априла 1992. Сталне поморске снаге (STANAVFORMED) у Средоземном мору, које замењују снаге по позиву. У саставу тих снага су ракетни разарачи Грчке, Велике Британије и Немачке, и фрегате Италије, Турске, Холандије и Шпаније. Те снаге су главни носилац поморске блокаде СР Југославије. Бродови се у њима мењају, али њихов број остаје приближно исти. За разлику од поморских снага НАТО-а по позиву, Сталне поморске снаге НАТО у Средоземном мору у саставу имају и бродове ратних морнарица изван Средоземља (Немачке и Холандије), а могуће је да у њихов састав уђу и бродови других земаља.

Стање и развој ратних морнарица чланица НАТО-а

Иако је савез, НАТО нема своју ратну морнарицу, већ се у његовим ударним флотама сједињују снаге његових чланица. Сваки покушај заједничке градње ратних бродова је пропадао (осим изградње ловца мина типа *Tripartite* – Белгија, Холандија и Француска), а последњи је програм НАТО фрегате. У том програму је било осам коопераната (САД, Велика Британија, Канада, Француска, Италија, Холандија, Шпанија и Немачка), а укупно је требало да се гради 60–70 пловних јединица. На крају се партнерство свело на САД и Канаду, и програм је пропао, али не само због промена у свету већ и због погрешних претпоставки. Наиме, почетна претпоставка је била да неколико главних ратних морнарица НАТО-а, којима су били потребни нови океански ескортни бродови, извуче корист из заједничког производног програма.

Највећу ратну морнарицу имају Сједињене Америчке Државе. То је светска поморска сила која има обални руб дужине 19.924 km, територијалне воде⁴ ширине 5,5 km и економску зону⁵ од 370 km. Ратна морнарица има 591.404 припадника, уз резерву од 359.200 припадника. Груписана је у Атлантску и Пацифичку команду. Прва у свом саставу има 82 подморнице (29 стратегијских), осам носача авиона и 238 ратних бродова, а друга има 54 подморнице (осам стратегијских), шест носача авиона и 206 ратних бродова.

Стратегијске снаге чине стратегијске подморнице на нуклеарни погон с балистичким ракетама: 16 типа *Ohio*, наоружаних са по 24 ракете *Trident I*, и 29 типа *Benjamin Franklin*, *Lafayette* и *James Medison*, наоружаних ракетама *Trident* (оба типа). У снаге опште намене спадају све остале снаге ратне морнарице – подморнице, површински бродови и морнарчка авијација.

Ратна морнарица има 56 нуклеарних подморница типа *Los Angeles*, наоружаних са по 12 крстарећих ракета типа *Tomahawk* и 37 типа *Sturgeon*, наоружаних са по 12 крстарећих ракета типа *Tomahawk*. То су и подморнице старије производње, које полако излазе из употребе. Укупно је сада у саставу 118 подморница, а гради се још 10 типа *Los Angeles*, тако да ће након изласка из употребе старих, бити укупно 103 подморнице. У току је градња прве подморнице нове генерације типа *Sea Wolf (SSN-21)*, а већ су у пројекту нове подморнице за наредни век.

У саставу ратне морнарице тренутно има 15 носача авиона, а довршава се серија носача виона типа *Nimitz* (укупно треба да буде осам пловних јединица). Након њеног завршетка, у саставу ће бити 12 носача авиона (осам типа *Nimitz* и четири типа *Kitt Hawk*), с укупно 936 авиона и 88 хеликоптера, а на тих 12 бродова биће укрцан 69.361 члан посаде и палубне авијације.

Од осамдесетих година ратна морнарица у саставу има четири реконструисана бојна брода типа *Iowa* (поново су у резерви), с уграђеним лансерима крстарећих ракета. Најбројнији ратни бродови су крстарице (22 типа *Ticonderoga*, две типа *California*, једна типа *Truxtun*, једна типа *Bainbridge* и једна типа *Long Beach*), разарачи (два типа *Arleigh Burke*, четири типа *Kidd*, 10 типа *Coontz*, 23 типа *Charlee Adams*, 31 типа *Spruance* и два типа *Hull*) и фрегате (57 ракетних фрегата и 53 фрегате).

После смањивања флоте остаће 27 ракетних крстарица типа *Ticonderoga*, с укупно 216 лансирних цеви крстарећих ракета типа *Tomahawk*, 59 ракетних разарача (28 типа *Arleigh Burke* и 31 типа *Spruance*) и 51

⁴ Према Конвенцији Уједињених нација о праву мора, свака држава „има право одредити ширину свога територијалног мора до границе која не прелази 12 морских миља, мерених од полазне црте, која се одређује у складу са Конвенцијом“.

⁵ Према Конвенцији Уједињених нација о праву мора, „ексклузивна економска зона не смије се протезати изван 200 морских миља од полазне црте од које се мери ширина територијалног мора“.

фрегата типа *Oliver Hazard Perry*, уз евентуално задржавање 40 типа *Knox*.

У десантним снагама има 67 десантних бродова. У току је градња још три универзална десантна брода типа *WASP*, а захтев је да десантни бродови могу одједном да превезу две и по експедиционе бригаде морнаричке пешадије. Ту је и око 320 десантно-искрчних средстава, а посебну вредност међу њима чине десантне лебделице типа *LCAG*, које омогућавају, заједно с авионима-хеликоптерима типа *Osprey* и универзалним бродовима типа *WASP*, десантним снагама тзв. десант преко хоризонта. Поред тих ударних бродова, ту је још већи број противминских бродова, те помоћних бродова и бродова за снабдевање.

Ратна морнарица *Канаде*, која има обални руб дужине 99.908 km, територијално море ширине 22 km и економску зону 370 km, има у свом саставу 14.170 припадника ратне морнарице и снаге груписане на Атлантику и Пацифику. Флотне снаге имају три подморнице типа *Oberon* (то су патролне подморнице наоружане торпедима), четири разарача наоружана ПВО ракетама, 22 фрегате (од којих су најновије оне типа *Halifax* у *stealth* изради, а све остале су застареле и при крају су употребе), више помоћних бродова и патролних бродова. Разрађен је план за модернизацију канадске ратне морнарице, али је пропао пројекат НАТО фрегате, па је у плану набавка противминских бродова, патролних авиона и нових подморница.

Велика Британија је некадашња велика поморска сила, али се наставља слабљење њене војнопоморске моћи и тако се све више налази у сенци Сједињених Држава. Међутим, то још не значи да Велика Британија нема распективну ратну морнарицу и да је престала да буде снага на мору, посебно у европским оквирима. Дужина њеног обалног руба износи 12.429 km, ширина територијалног мора 5,5 km, а економска зона 370 km. Ратна морнарица у саставу има већ 25 година стратегијске подморнице типа *Resolution* (четири пловне јединице), а у току је увођење стратегијских подморница типа *Vanguard*. На другом типу су ракете типа *Trident II* (16 ракета), док су на првом типа *Polaris*. Од флотних подморница има седам типа *Trafalgar*, шест типа *Swiftsure* и три типа *Valiant*, и све су ракетне подморнице. Од патролних подморница у саставу су 11 типа *Oberon*, а у току је увођење у састав патролних подморница типа *Upholder* (треба да буде укупно 10 подморница). Три лака носача авиона топа *Invincible* капитални су бродови ратне морнарице Велике Британије, док ескортне бродове чини 13 разарача.

Ратна морнарица Велике Британије је носилац противминске борбе у НАТО-у, па има много миноловаца, ловаца мина и ловаца мина-миноловаца – укупно 72 пловне јединице, од којих су оне типа *Sandown* у фази увођења. У саставу су још два десантна брода, 36 десантно-искрчних средстава и много помоћних бродова. Укупно бројно стање је 59.000 људи.

Француска има обалну линију дужине 3.428 km, територијално море ширине 22 km и економску зону од 370 km. У саставу ратне морнарице има 66.100 људи. За сада, у саставу се налазе два носача авиона типа *Clemencesu* и један носач хеликоптера, а у току је градња носача авиона на нуклеарни погон *Charles de Gaulle* (планиран је још један такав брод). Подморничка флота се састоји од стратегијских флотних и патролних подморница. Од стратегијских једна је типа *L'inflexible*, с ракетама М-4, пет су типа *Le Redoutable*, с ракетама М-20, и у току је градња нових стратегијских подморница типа *Le Triomphant*, које ће бити наоружане ракетама М-5, домета 11.000 km. Флотне подморнице су типа *Rubis* (осам пловних јединица), а патролне типа *Agosta* (4) и *Daphne* (9). Француска има једну крстарицу, 19 разарача и 28 фрегата (све су новије градње и биће у употреби до краја овог века. Десантне снаге имају 13 десантних бродова, 12 десантних чамаца и 26 десантно-искрцних средстава. Од лаких снага у саставу су патролни бродови типа *L'Audacieuse*, а бројна је флота противминских бродова (32 миноловца, ловца мина или миноловца – ловца мина) и помоћних бродова.

Немачка има обалну линију дужине 2.399 km, територијално море ширине 5,5 km и економску зону од 370 km. Ратна морнарица има 38.000 људи. Подморничка флота има 24 патролне подморнице, а у градњи је серија од 12 пловних јединица подморница типа „212“. У саставу се налази шест разарача, старих 25 година, 14 фрегата, 14 корвета и 40 ракетних чамаца топовљача. Поред њих, у саставу су 37 десантно-искрцних средстава и 68 противминских бродова, уз неопходан број помоћних бродова.

Ратна морнарица Немачке (после уједињења Немачке) налази се у фази трансформације; па се могу очекивати бројни пројекти нових бродова, јер Немачка жели да изађе на светска мора и учествује у свим акцијама НАТО-а.

Холандија има обалну линију дужине 451 km, територијално море ширине 5,5 km и рибарску зону од 22 km. Ратна морнарица има 17.400 људи (укључујући и 1.682 припадника морнаричке авијације и 3.000 припадника морнаричке пешадије). Флота у саставу има шест подморница, наоружаних ракетним и торпедним наоружањем, 24 ракетне фрегате, 15 ловаца мина, 12 миноловаца, 12 десантно-искрцних средстава и помоћне бродове. Морнаричка пешадија има две десантне групе, планинско-арктичку чету и десантну диверзантску групу у резерви. Морнаричка авијација има 15 авиона за патролну службу и 22 хеликоптера, уз оне на бродовима (фрегатама).

Белгија има обалну линију дужине 64 km, територијално море ширине 5,5 km и рибарску зону од 22 km. Ратна морнарица има 4.500 припадника, уз резерву од 4.500 људи. Флота у саставу има четири фрегате типа *Wielingen*, 35 противминских бродова и више помоћних бродова.

Данска има обалну линију дужине 3.380 km, територијално море ширине 5,5 km и рибарску зону од 370 km. Ратна морнарица има 5.400, а морнаричка гарда (стража) 9.800 људи. Ратна морнарица у саставу има четири подморнице, 10 фрегата и четири нове у градњи, 16 вишенамених топовњача, 10 ракетних топовњача, шест торпедних чамаца, 51 патролни чамац, 12 противминских бродова и више помоћних бродова.

Грчка има обалну линију дужине 15.021 km и територијално море ширине 11 km, а ратна морнарица 19.500 припадника, уз резерву од 20.000 људи. Ратна морнарица има девет подморница (осам новијег типа), осам застарелих разарача, шест фрегата, 16 ракетних топовњача – чамаца, пет торпедних чамаца, више обалних патролних чамаца, 21 десантни брод, више десантно-искрцних средстава, два минополагача, 14 противминских бродова и разноврдне помоћне бродове.

Турска има обалну линију дужине 7.200 km, територијално море ширине 11 km (у Црном мору 22 km) и економску зону у Црном мору 370 километара. Турска ратна морнарица има 55.000 људи, а флота се састоји од 15 подморница (само је шест савремених типа 209, док су остале застареле), 12 разарача (сви старије градње), осам фрегата, 12 ракетних топовњача, осам ракетних чамаца, четири торпедна чамца, више патролних чамаца, минополагач, 36 противминских бродова и помоћне бродове.

Италија има најјачу ратну морнарицу од свих средоземних земаља, не рачунајући Француску, јер излази и на Атлантски океан и своју ратну морнарицу дели. Дужина обалне линије је 4.997 km, а ширина територијалног мора 22 km. Ратна морнарица има 44.500 људи, док резерва износи, чак, 221.000 људи. Флота има осам подморница (још две су у градњи), лаки носач авиона (у плану је градња још једног), шест разарача, 12 фрегата, 18 корвета, осам топовњача (седам хидрокрилних), два десантна брода, педесетак противминских бродова и велику флоту помоћних бродова.

Шпанија има обални руб дужине 4.964 km, територијално море ширине 22 km и економску зону од 370 km. Ратна морнарица има 55.000 људи. У саставу ратне морнарице налази се осам подморница, носач авиона, седам застарелих разарача, 15 фрегата, четири патролна брода, шест ракетних чамаца, шест топовњача, двадесетак патролних чамаца, осам десантних бродова, 11 десантно-искрцних средстава, 12 противминских бродова и одговарајући број помоћних бродова.

Португалија има обалну линију дужине 860 km, територијално море ширине 22 km и економску зону 370 km. Ратна морнарица има 14.500 људи. У њеном саставу су три подморнице, 18 фрегата, 22 патролна чамца, четири противминска брода, три десантна брода, девет десантно-искрцних средстава и помоћни бродови.

Норвешка има дужину обалне линије 5.832 km, територијално море ширине 7,4 km и економску зону од 370 km. Ратна морнарица има 7.600 људи. У саставу флоте су 16 подморница, пет фрегата, две корвете, 38

ракетних чамаца, осам торпедних чамаца, два патролна чамца, 21 противмински брод, седам десантних бродова и помоћни бродови.

Исланд има обалну линију дужине 4.989 km, територијално море ширине 22 km и економску зону од 370 km. Ратна морнарица има обалну стражу.

У свим ратним морнарицама чланица НАТО-а број бродова се смањује, из састава се уклањају старији и мање ефикасни бродови, а уводе нови, с већом ударном моћи. Тако се, и поред смањења броја бродова, ударна моћ стално повећава, јер сваки нови брод замењује два, три и више старијих бродова. Уочљива је и подела надлежности међу чланицама НАТО-а: док једне имају офанзивни, друге имају дефанзивни карактер својих поморских снага. То се посебно уочава према носиоцима грађе одређених врста ратних бродова.

Снаге ратних морнарица великих сила, па и НАТО-а, све више попримају интервидовски карактер – ратна морнарица (бродови), морнаричка авијација (укрцани авиони и хеликоптери) и морнаричка пешадија, и постају поморско-ваздухопловно-копнене снаге.

Сједињене Америчке Државе, Велика Британија, Италија, Француска, Шпанија и Холандија у својим снагама имају јединице морнаричке пешадије (у САД то је чак посебан вид), које су стална опасност за приобалне земље и омогућавају, поред палубне авијације и ракетног наоружања, пројекцију силе на копно. Обука заједничких јединица чланица НАТО-а реализује се кроз редовне вежбовне активности, а уиграва се јединствено командовање, уз задржавање, где је могуће, националног обележја.

Задачи ратне морнарице у операцијама НАТО-а

Важнији задаци ратних морнарица НАТО-а, како у општем нуклеарном рату, тако и у ограниченом рату, свде се на обезбеђење стратегијског превозења снага и терета из САД и Канаде у Европу поморским комуникацијама и ка пружању подршке групацијама Обједињених снага НАТО-а у операцијама на европском ратишту. Сматра се да су основни услови за њихово обављање стварање повољног режима у источном Атлантику и у Средоземном мору, дејства ударних снага флоте и спречавање развоја поморских снага противника. Како показују искуства из вежби НАТО-а, предвиђа се да се сви ти задаци решавају комплексно: у ограниченим ратовима узастопним извођењем операција за стицање превласти на мору на различитим поморским војиштима и превласти у ваздушном простору.

У операцијама на Средоземном мору учествоваће и део снага тактичке авијације НАТО-а. При томе, сматра се да се операције за стицање превласти на мору могу изводити и у појединим ограниченим рејонима, као и за неко одређено време. Стицање такве превласти постиже се уништењем подморница и површинских бродова, на мору и базама, и блокадом. За праћење и откривање подморница и њихово уништавање употребљавају се правовремено развијени стационарни

системи за даљинско хидроакустичко осматрање, патролна авијација из база, хеликоптери, подморнице и противподморнички бродови, а за борбу са бродским групацијама – бродови наоружани ракетама, подморнице и палубна авијација. Трајање такве операције, на основу искустава са вежби, износи 3–5 дана. У току операција за стицање превласти на мору у одређеним зонама поморских војишта ратна морнарица НАТО-а може да изводи и блокадна дејства ради спречавања развоја бродова противника и изолације подручја поморско-ваздушног десанта.

После стицања превласти на мору и у ваздушном простору, главне снаге ратне морнарице употребљавају се за обезбеђење борбених дејстава копнене војске НАТО-а на приморским правцима у базену Средоземног мора (исти је принцип и на другим војиштима и ратиштима). Према гледиштима НАТО-а, обезбеђивање дејстава снага копнене војске може укључивати ваздухопловну и бродску подршку и дотур материјално-техничких средстава, спречавање поморских превоза и поморско десантних операција противника. Извођење поморско-десантних операција Команда НАТО-а сматра једним од најважнијих облика учешћа ратне морнарице у нападним дејствима на европским војиштима.

Ратна морнарица НАТО-а сада се користи и за поморску блокаду и као средство војног притиска, што се нарочито испољава у тзв. мирнодопском периоду, а у новије време и под видом „хуманитарних операција“.

Литература:

1. *Jane's fighting ships*, 1989/89.
2. „World Defence Almanac“, Military Technology, 1988–89.
3. *Ратна морнарица НАТО на Средоземљу*, Информативни билтен превода, 10/82.
4. *Утицај технологије на облик и улогу ратних морнарица*, Информативни билтен превода, 7/1985.
5. *Ударне снаге ратне морнарице НАТО*, Информативни билтен превода, 7/1985.
6. *Упоредње снага НАТО и ВУ*, Информативни билтен превода, 1/1989.
7. *Упоредивање оружаних снага 1987, НАТО – Варшавски уговор*, Информативни билтен превода, 6/1988.
8. *Путоказ НАТО у следећем миленијуму*, Информативни билтен превода, 11/1987.
9. „Војска“: 6. октобар 1994; 22. септембар 1994; 29. септембар 1994; 6. октобар 1994; 30. јануар 1992; 23. октобар 1991; 20. новембар 1991; 26. октобар 1991; 7. децембар 1991. и 16. октобар 1991.